

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ПРОТИДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ ОРГАНІЗОВАНИМ ЗЛОЧИННИМ ГРУПАМ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

РОЗУМЯК Роман Володимирович - кандидат юридичних наук, докторант Харківського національного університету внутрішніх справ

<https://orcid.org/0000-0003-0859-3325>

УДК 342.9

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2024.1.53>

Аргументовано, що метою протидії Національною поліцією організованим злочинним групам у сфері економіки є встановлення ефективного контролю над зазначеним проявом організованої злочинності, формування та підтримка такого безпечового середовища, в межах якого гарантуватиметься високий рівень захищеності відносин та інститутів у сфері економіки від протизаконного руйнівного впливу з боку організованих злочинних груп.

Доведено, що до завдань протидії Національною поліцією організованим злочинним групам у сфері економіки слід віднести: своєчасне та дієве реагування на прояви зазначеної злочинної активності; надійний захист прав і законних інтересів індивідуальних та колективних суб'єктів у сфері економіки; визначення пріоритетних форм та напрямків протидії; планування та реалізація превентивних заходів; оцінка ефективності проведення окремих форм та напрямків протидії; налагодження ефективної взаємодії з іншими суб'єктами з питань формування та реалізації протидії організованим злочинності, зокрема у сфері економіки; опрацювання та впровадження провідного зарубіжного досвіду протидії організованим злочинним групам у сфері економіки; оптимізація організаційно-управлінської структури для потреб ефективної протидії; забезпечення високої якості кадрового складу органів поліції, здатного на належному професійному рівні реалізовувати заходи протидії; забезпечення ефективного використання матеріально-фінансових та інших ресурсів, необхідних для якісної протидії. Зауважимо, що у цьому переліку завдань ми свідомо не вказували

ті аспекти діяльності Національної поліції, що стосуються оперативно-розшукової та слідчої роботи, адже це виходить за межі адміністративно-правових засад протидії організованим злочинним групам у сфері економіки.

Ключові слова: мета, завдання, протидія, організовані злочинні групи, Національна поліція.

Постановка проблеми

Протидія Національною поліцією організованим злочинним групам у сфері економіки – це не хаотична, а регламентована, цілеспрямована діяльність, що ґрунтується на відповідних принципах та орієнтована на вирішення конкретних питань. А тому, досліджуючи методологічні засади зазначеної протидії дуже важливо приділити окрему увагу її меті та завданням, які дають змогу більш детально та глибоко зрозуміти сутність та суспільне призначення цієї діяльності, а також зміст закономірностей, на яких вона ґрунтується. Саме розгляду вказаних наукових категорій і буде присвячено представлене наукове дослідження.

Стан дослідження

Окремі проблемні аспекти, пов'язані діяльністю Національної поліції України у сфері протидії економічній злочинності, у своїх наукових працях розглядали: В.М. Вац, С.Г. Гаспарян, П.В. Євдокимов, К.С. Ізбаш, Т.Є. Кагановська, В. О. Кудря, Н. А. Литвин, Н. П. Матюхіна, С.В. Ніколайчук та багато інших. Втім, незважаючи

на значний теоретичний доробок, на сьогоднішній день в науковій літературі недостатньо розкритим є питання мети та завдань протидії Національною поліцією організованим злочинним групам у сфері економіки.

Мета та завдання дослідження

Мета статті полягає у тому, щоб встановити мету та завдання протидії Національною поліцією організованим злочинним групам у сфері економіки. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити наступні завдання: розкрити етимологію поняття «мета»; узагальнити теоретичні підходи щодо визначення мети протидії організованим злочинам; розкрити положення норм чинного законодавства, яке регулює протидію Національною поліцією організованим злочинним групам у сфері економіки

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна статті полягає у тому, що в ній дістав подальшого опрацювання теоретичний підхід щодо визначення мети та завдань протидії Національною поліцією організованим злочинним групам у сфері економіки.

Виклад основного матеріалу

Починаючи наукове дослідження відзначимо, що протидія Національною поліцією організованим злочинним групам у сфері економіки це, перш за все, особливий різновид діяльності. Діяльність, зазначає, Ю. П. Сурмін, – це форма активного, усвідомленого ставлення людини до оточуючого світу з метою його збереження або перетворення. Класична модель діяльності включає мету, засіб, процес і результат [1, с.172]. В. С. Лісовий, висвітлюючи поняття діяльності як соціального явища, зазначає, що можна вказувати на деякі ознаки чи виміри, з допомогою яких їх характеризують та розрізняють. Найважливішими вимірами діяльності є усвідомленість, цілеспрямованість, продуманість (дослідник підкреслює, що ці характеристики пов'язані, але не тотожні). Від діяльності неусвідомленої (автоматичної, здійснюваної за звичкою) відрізняють діяльність з різним ступенем усвідомлення. Від дій задуманих, цілеспрямованих

відрізняють незадумані (ненавмисні). Ознака задуманості є важливою, оскільки вона акцентує увагу на суб'єктивному складнику – усвідомленій меті [2].

З викладеного видно, що формулюючи визначення діяльності як соціального явища, дослідники обов'язково звертають увагу на те, що вона має цілеспрямований характер, а мета є її обов'язковим компонентом. Мета (або ціль) відмічає С. П. Щерба, – це те, чого саме людина прагне досягти своєю діяльністю або уникнути. Оскільки людина діє свідомо, зауважує науковець, вона, починаючи діяти, ставить перед собою мету (ідеальний образ бажаного майбутнього). Це образ того, чого реально поки що не існує, але має бути створеним. У людській цілеспрямованій діяльності ідеальне – певний задум, проект – перетворюється на реальне, втілюється, «опредметнюється» [3, с.68]. З позиції Ю. П. Сурміна мета – це ідеальне передбачення результату діяльності, що виступає її регулятором. Фахівець виокремлює дві характерні риси: по-перше, мета є моделлю майбутнього результату, початковим образом, до якого рухається об'єкт; по-друге, мета виступає як варіант задоволення потреби, сформований з кількох альтернатив. Мета може бути розтлумачена як сукупне уявлення про певну модель майбутнього результату, який здатний задовольнити початкову потребу за певних реальних можливостей, що оцінюються за результатами минулого досвіду. Ю. П. Сурмін наголошує, що мета безпосередньо залежить від потреби і є в цьому процесі її прямим наслідком. Вона (тобто мета) виражає активність суб'єкта [1, с. 385]. У випадку, коли йдеться про мету цілої системи, зазначає Ю. П. Сурмін, доцільно вести мову про бажаний результат діяльності системи, який формулюється як найкращий для неї стан. Мета система, стверджує фахівець, звичайно виражають у вигляді цільової функції, яка відображає кілька цілей, що творять ієрархію [1, с. 385]. М.І. Надольний розглядає поняття мети у поєднанні із поняттям засобів. Мета, на його думку, являє собою усвідомлене передбачення бажаного результату діяльності, яке зумовлює пошук засобів і шляхів його досягнення. Засоби, у свою чергу, — це предме-

ти, способи дії, поведінки, соціальні інститути, за допомогою яких досягають певної мети; сукупність елементів діяльності, спрямованих на осмислення, окреслення, реалізацію мети. Дослідник звертає увагу на те, що розрізняють суб'єктивну та об'єктивну мету. Перша стосується абстрактно-загальної мети (ідеал) і конкретної мети, яку потрібно реалізувати для досягнення цього ідеалу. Під об'єктивною метою розуміють мету буття (Божественна, провіденціальна) або заданий певними законом, алгоритмом, правилом стан у розвитку певної системи, що має властивість саморегуляції (формальна мета). Виділяють також загальну і часткову, ближню й віддалену, кінцеву і проміжну мету. М. І. Надольний наголошує, що проблема органічної єдності, взаємодоповнюваності мети і засобів та результату діяльності пов'язана із суперечливим розумінням взаємозв'язку потреб, інтересів та ціннісних орієнтацій, а також того історичного факту, що моральні принципи мають бути передумовою будь-якого рішення соціального суб'єкта у виборі мети (виходячи з наявних засобів або, навпаки, визначення засобів реалізації на основі певної мети). Ігнорування цих принципів, підкреслює дослідник, призводить до страждань, особистих і соціально-історичних конфліктів, загрожує самому існуванню людської цивілізації [4].

Отже, враховуючи вище викладене, можемо дійти висновку, що мета – це певний кінцевий результат, якого прагне досягнути суб'єкт через свою діяльність. Мета являє собою усвідомлений, бажаний та передбачуваний наслідок дії (або комплексу дій) індивідуального або колективного суб'єкта, що у значній мірі обумовлює обрання засобів здійснення діяльності, напрямків, форм та методів її реалізації, а також дозволяє зрозуміти головний задум та місію, що закладається у цю діяльність.

З'ясувавши, що являє собою мета яку така, визначимо мету досліджуваної протидії. В.Б. Бутенко вважає, що метою протидії злочинності – цілеспрямований вплив на кримінально протиправні прояви з метою зниження їх інтенсивності, усунення причин та умов злочинності – та наявність стійких структурно-функціональних зв'язків

між окремими ланками цієї системи, заснованих на принципах ієрархічності і взаємозалежності її структурних елементів [5, с.118]. З позиції М. В. Корнієнка суспільство, яким би досконалим воно не було, змушено зносити існування злочинності як неминучого зла. Але воно в змозі контролювати та стримувати злочинність, переборювати її найбільш руйнівні тенденції, захищати громадян та суспільні інтереси від злочинних посягань. На певних етапах свого розвитку суспільство може ставити своїм завданням скорочення окремих видів злочинів і навіть злочинності в цілому. Враховуючи фактичний стан економіки, соціальної, правової та інших сфер життєдіяльності, у яких коріняться причини та умови злочинності, головною метою боротьби зі злочинністю ставити повсюдне її скорочення, на думку М. В. Корнієнка, було б неправильно. Тому, відмічає дослідник, на сучасному етапі головною метою боротьби зі злочинністю у нашій країні є стабілізація кримінальної ситуації з тим, щоб у недалекому майбутньому поставити задачу скорочення злочинності на всій території України [6, с.82-83].

Поряд із дослідницькими позиціями, доцільно звернути увагу на цілі протидії злочинності, зокрема організованих, які так чи інакше слідують із чинного законодавства. Так, для прикладу, у Законі України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30.06.1993 р. № 3341-ХІІ закріплено, що метою боротьби з організованою злочинністю є: встановлення контролю над організованою злочинністю, її локалізація, нейтралізація та ліквідація; усунення причин і умов існування організованої злочинності [7]. У Стратегії боротьби з організованою злочинністю, затвердженої Розпорядження КМУ від 16.09.2020 р. № 1126-р., зазначається, що метою Стратегії є формування державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю шляхом запровадження міжнародних стандартів; побудова ефективної системи боротьби з організованою злочинністю, що складається з підсистем правового, інституційного, наукового, інформаційно-аналітичного, фінансового та матеріально-технічного забезпечення, координації та

взаємодії, контролю, а також міжнародного співробітництва [8]. Враховуючи те, що нас цікавить протидія проявам злочинної активності у сфері економіки, доцільно звернути увагу на зміст Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року, у якій йдеться про те, що національним інтересам України відповідає сталий розвиток національної економіки, інтеграція України в європейський економічний простір, розвиток рівноправного взаємовигідного економічного співробітництва з іншими державами. Забезпечення національних економічних інтересів вимагає формування і реалізації стратегічного курсу у сфері забезпечення економічної безпеки, спрямованого як на стале нарощення конкурентоспроможності економіки України, так і на поступове зміцнення економічної стійкості та відповідно невразливості національної економіки до зовнішніх і внутрішніх загроз. Отже, стратегічний курс у сфері забезпечення економічної безпеки має два взаємопов'язаних напрями - напрям розвитку та безпековий напрям. Важливе місце в безпековому напрямі, наголошується у Стратегії, займають виклики, пов'язані зі збройною агресією Російської Федерації та тимчасовою окупацією частини території України. Руйнування економіки України є свідомою і цілеспрямованою дією Російської Федерації та одним з методів гібридної війни, оскільки зруйнована економіка продукує незадоволеність владою, трудову міграцію, соціальну напругу в суспільстві та підриває довіру до влади. При цьому широко використовуються економічні інструменти впливу, до яких, зокрема, відносяться санкції щодо українських товарів і послуг та використання впливу на інші держави з метою прийняття рішень, що суперечать основним національним економічним інтересам України [9].

Враховуючи наведені вище дослідницькі позиції, а також положення чинного законодавства, вважаємо, що метою протидії Національною поліцією організованим злочинним групам у сфері економіки є встановлення ефективного контролю над зазначеним проявом організованої злочинності, формування та підтримка такого безпекового середовища, в межах якого гарантуватиметься

високий рівень захищеності відносин та інститутів у сфері економіки від протизаконного руйнівного впливу з боку організованих злочинних груп. Досягнення вказаної мети потребує вирішення ряду завдань.

Тож, завдання являють собою конкретні практичні питання, які необхідно вирішити на шляху до поставленої мети. Загальний перелік завдань протидії організованій злочинності викладений у Законі України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30.06.1993 р. № 3341-XII, в якому закріплено, що дія цього закону передбачає вирішення наступних питань: створення загальних правових і організаційних засад у сфері боротьби з організованою злочинністю, сприяння її попередженню та ліквідації; визначення системи державних органів, що ведуть боротьбу з організованою злочинністю, та їх взаємовідносин; встановлення повноважень спеціальних державних органів по боротьбі з організованою злочинністю та спеціальних заходів, що здійснюються ними; встановлення обов'язків інших державних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю; правове забезпечення фінансових, матеріально-технічних та інших умов, необхідних для боротьби з організованою злочинністю; забезпечення гарантій прав громадян і юридичних осіб під час здійснення заходів боротьби з організованою злочинністю [7]. Також, слід відміти Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року, в якій йдеться про те, що формування державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю передбачає: визначення на підставі інформації, отриманої в результаті здійснення практичних заходів боротьби з організованою злочинністю, конкретних напрямів протидії такій злочинності; ідентифікацію ризиків і загроз, що виникають унаслідок організованої злочинної діяльності, постійний аналіз і реагування на них; здійснення органами державної влади, інститутами громадянського суспільства та іноземними партнерами цілеспрямованих, перспективних та узгоджених заходів у сфері боротьби з організованою злочинністю; забезпечення комплексного методичного підходу до боротьби з організованою зло-

чинністю, що включає вжиття заходів до запобігання та припинення діяльності організованих злочинних угруповань як стратегічного (що намагаються вплинути на загрозу), так і оперативного (що намагаються вплинути на конкретні організовані злочинні угруповання та їх учасників) характеру; впровадження в практику трьохетапної моделі формування державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, що базується на прикладі політики ЄС щодо боротьби з тяжкими злочинами та організованою злочинністю [9].

Висновки

Таким чином, наведений на законодавчому рівні перелік завдань, безумовно, стосується і досліджуваної протидії, однак вважаємо, що в якості її завдань також слід вказати наступне: своєчасне та дієве реагування на прояви зазначеної злочинної активності; надійний захист прав і законних інтересів індивідуальних та колективних суб'єктів у сфері економіки; визначення пріоритетних форм та напрямків протидії; планування та реалізація превентивних заходів; оцінка ефективності проведення окремих форм та напрямків протидії; налагодження ефективної взаємодії з іншими суб'єктами з питань формування та реалізації протидії організованій злочинності, зокрема у сфері економіки; опрацювання та впровадження провідного зарубіжного досвіду протидії організованим злочинним групам у сфері економіки; оптимізація організаційно-управлінської структури для потреб ефективної протидії; забезпечення високої якості кадрового складу органів поліції, здатного на належному професійному рівні реалізовувати заходи протидії; забезпечення ефективного використання матеріально-фінансових та інших ресурсів, необхідних для якісної протидії. Зауважимо, що у цьому переліку завдань ми свідомо не вказували ті аспекти діяльності Національної поліції, що стосуються оперативно-розшукової та слідчої роботи, адже це виходить за межі адміністративно-правових засад протидії організованим злочинним групам у сфері економіки.

Література

1. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К. : НАДУ, 2010. 820 с
2. Дія і діяльність / В. С. Лісовий // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007, оновл. 2023. URL: <https://esu.com.ua/article-26502>.
3. Філософія : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. П. Щерба, В. К. Щедрін, О. А. Заглада; За заг. ред. С. П. Щерби. К. : МАУП, 2004. 216 с. Бібліогр. : 208–213 с.
4. Мета і засоби / М. І. Надольний // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018, оновл. 2023. URL: <https://esu.com.ua/article-66645>.
5. Бутенко, В. Б. Сучасний погляд на систему суб'єктів протидії злочинності / Бутенко Віктор Борисович // Європейські перспективи. 2021. № 3. С. 115-120.
6. Корнієнко М. В. Стратегія боротьби зі злочинністю. URL: <https://elar.nava.edu.ua/jspui/handle/123456789/17729>
7. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 р. № 3341-XII / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>
8. Про схвалення Стратегії боротьби з організованою злочинністю: Розпорядження КМУ від 16.09.2020 р. № 1126-р / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80#Text>
9. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»: Указ Президента України від 11.08.2021 р. № 347/2021 / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text>

SUMMARY

It is argued that the purpose of the National Police's counteraction to organized crime groups in the economic sphere is to establish effective control over the specified manifestation of organized crime, to form and maintain such a security environment, within which a high level of protection of relations and institutions in the economic sphere from the illegal destructive influence of organized crime groups will be guaranteed.

It is proved that the tasks of the National Police's counteraction to organized crime groups in the economic sphere should include: timely and effective response to manifestations of the specified criminal activity; reliable protection of the rights and legitimate interests of individual and collective subjects in the economic sphere; determination of priority forms and directions of counteraction; planning and implementation of preventive measures; assessment of the effectiveness of individual forms and directions of counteraction; establish-

ment of effective interaction with other subjects on the formation and implementation of counteraction to organized crime, in particular in the economic sphere; development and implementation of leading foreign experience in countering organized crime groups in the economic sphere; optimization of the organizational and managerial structure for the needs of effective counteraction; ensuring high-quality personnel of police bodies, capable of implementing counteraction measures at the proper professional level; ensuring effective use of material, financial and other resources necessary for high-quality counteraction. It should be noted that in this list of tasks we deliberately did not indicate those aspects of the National Police's activities that relate to operational-search and investigative work, as this goes beyond the administrative and legal principles of countering organized criminal groups in the economic sphere.

Keywords: goal, tasks, counteraction, organized criminal groups, National Police.